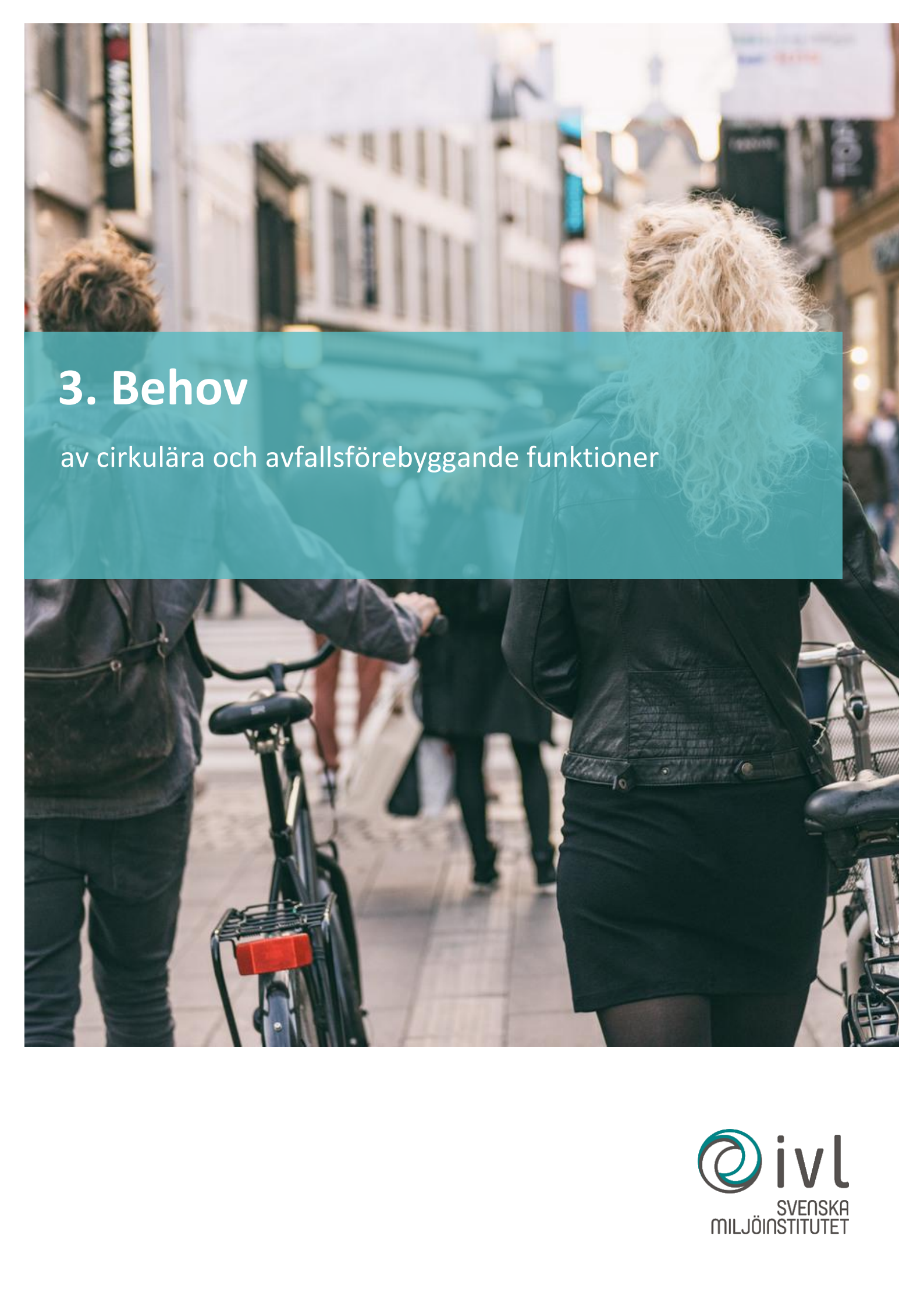

3. Behov

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

The project has received funding through NetZeroCities from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101036519

Rapport: 3.Behov av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner inför Uppsala kommuns utformning av Multihubbar

Författare: Johan Hulten och Liv Fjellander 2024

På uppdrag av: Uppsala Vatten och Avfall

Granskare: Åsa Romson

Innehåll

Inledning	4
Metod	4
Resultat	4
1 Att förstå behoven	5
2 Vägledning från Avfall Sverige idag	14
3 Test av innovationer i "levande labb"	19
4 Samhällsplanering för cirkulära funktioner	23
Diskussion och analys	26

Inledning

Denna rapport är en kartläggning av behovet av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner baserad på en översiktlig litteraturgenomgång. Syftet är att ge en förståelse av behoven och vara ett av flera underlag för inriktningsbeslutet om vilken roll Uppsala Kommun ska ha inom cirkulära tjänster och avfallsförebyggande. Med cirkulär infrastruktur och avfallsförebyggande funktioner menas aktiviteter så som återbruk, dela-, låna-, lagalösningar eller andra aktiviteter som bidrar till produkters ökade livslängd.

Metod

Vi har i denna kartläggning av behov av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner sökt kunskap från både vetenskaplig litteratur och grå litteratur. Vi har gått igenom rapporter och artiklar från IVL Svenska Miljöinstitutet, Mistra Sustainable Consumption och Sharing Cities samt testbäddar för hållbara livsstilar från flera forskningsinstitut. Vi har också inkluderat branschrapporter från Avfall Sverige, Svensk Handel, E-handelsbarometern och SBinsight samt kommuners egna undersökningar.

Initialt var utgångspunkten att utgå från behoven i olika typer av bostadsområden kompletterat med exempel på studier som visar på boendegrupper, tex demografiska, socioekonomiska eller geografiska skillnader i behov och förutsättningar att använda sig av tjänster. Då vi fann förhållandevis lite kopplat till bostadstyper, har vi istället tittat på frågan om behov från flera olika håll, vilka redogörs för i resultatet nedan.

Vi har utgått från UVAs definition av cirkulär infrastruktur och avfallsförebyggande funktioner som "aktiviteter så som återbruk, dela-, låna-, lagalösningar eller andra aktiviteter som bidrar till produkters ökade livslängd".

Resultat

Att undersöka invånarnas behov av cirkulära och avfallsförebyggande tjänster är utmanande. Behovet uppkommer ofta först när en tjänst introducerats och

3. BEHOV

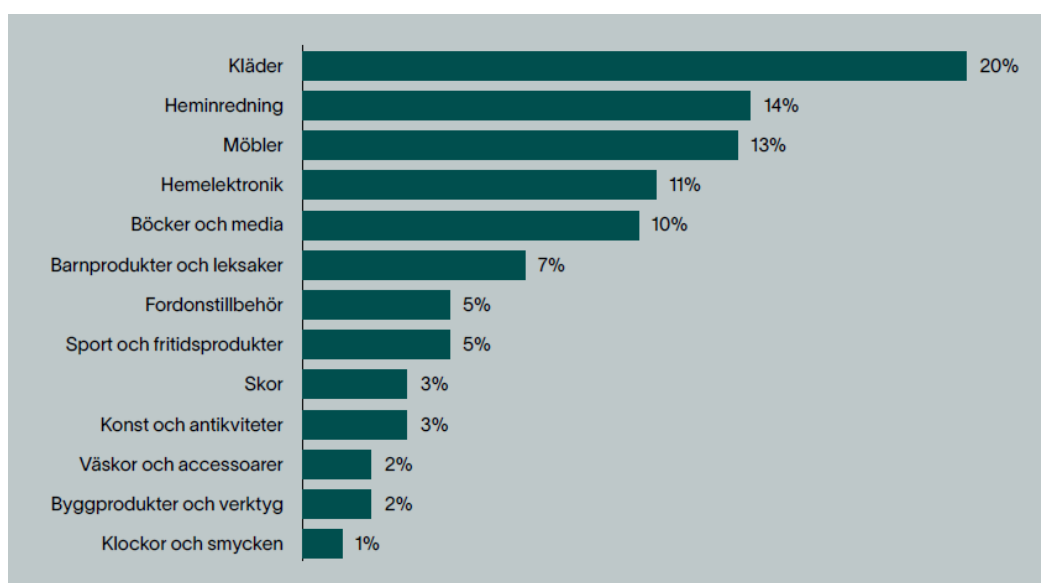
av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

invånarna har vant sig vid att använda den. Denna litteraturundersökning innehåller flera ingångar till att bättre förstå behoven. Vi tittar dels på konsumtionstrender för den här typen av tjänster, dels på potentialen som finns i gapet mellan det ökande intresset för, men lägre vanan av, att använda sådana tjänster. Vi fördjupar oss även i användarundersökningar som gjorts av kommuner kring avfallförebyggande. Vidare har vi gått igenom Avfall Sveriges rapportserie för att undersöka vilka behov av avfallsförebyggande de identifierat, samt bästa praxis. Sedan har vi tittat på flera testmiljöer där sådana funktioner prövats för att se vad deras erfarenheter kan säga oss om behoven och framgångsfaktorer. Slutligen har vi tittat närmare på erfarenheter av samhällsplanering för cirkulära funktioner vid om- och nybyggnation.

1 Att förstå behoven

Konsumtion av begagnat

Ett sätt att förstå behovet av cirkulära funktioner är att undersöka hur konsumtionstrenden för dessa tjänster ser ut. Svensk handel gör i "Läget i handeln 2021"¹ en fördjupning om begagnathandel. här framgår att de stora kategorierna är kläder, heminredning & möbler samt hemelektronik.

¹ <https://www.svenskhandel.se/api/documents/rapporter/laget-i-handeln-2021.pdf>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Figur 1. De vanligaste kategorierna för senaste begagnatköp från Svensk Handel 2021

Här framgår att vi handlade begagnade varor för ca 20 miljarder 2021 och att begagnat-segmentet växer mer än nyköpssegmenten. (Samtidigt är mängden begagnat som köps fortfarande en mycket liten del av det som köps nytt). Det är ungefär lika många kvinnor som män handlar begagnat, men kvinnor gör det oftare, och yngre handlar mer än äldre. Begagnatköp förekommer i alla inkomstgrupper men de med högre utbildning gör det oftare. Det är också vanligare i större städer än i små städer och på landsbygden. Då begagnatmarknaden växer fort har Svensk Handel nu även börjat rapportera begagnathandeln på månadsbasis genom sin Pre-loved indikator². Enligt deras hållbarhetsundersökning 2023/2024 har 75% av konsumenterna handlat begagnat det senaste året.

När det gäller e-handel är samma produktgrupper stora. E-handelsbarometern³ redogör även för skillnader mellan män och kvinnor där kvinnor står för de flesta begagnatköpen av kläder, inredning, möbler och barnartiklar, medan män dominerar bland de begagnade inköpen av fordon, verktyg och elektronik.

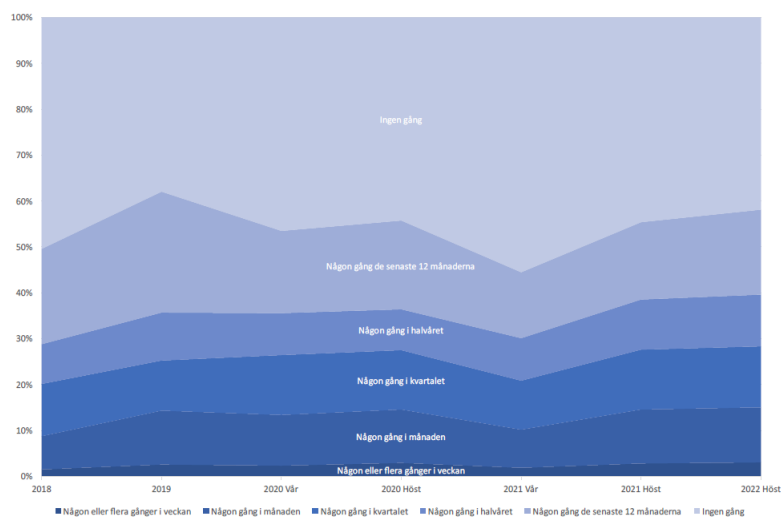
Den årliga konsumtionsrapporten från Göteborgsuniversitet 2023⁴ visar att vi 2023 handlade begagnat oftare än 2022, samtidigt som vi köpte kravmärkt mat/livsmedel mindre frekvent. Det tyder på en ekonomisk drivkraft bakom de ökade begagnatköpen. Ungefär hälften av alla män har inte handlat second hand under de senaste 12 månaderna, medan bara en fjärdedel av kvinnorna uppger detsamma. Köpfrekvensen av second hand är högst i 30–49 år, följd av 16–29-åringar och 50–64-åring.

² <https://www.svenskhandel.se/rapporter/pre-loved-indikatorn>

³ [e-barometern-arsrapport-2022.pdf \(postnord.se\)](https://www.postnord.se/e-barometern-arsrapport-2022.pdf)

⁴ <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/77288>

3. BEHOV av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2018, 2019, 2020a, 2020b, 2021a, 2021b, 2022. Frågan avser hur ofta respondenten under de senaste 12 månaderna handlat second hand/begagnat.

Figur 2. Köpfrekvens av begagnat de senaste åren ur konsumtionsrapporten Göteborgs Universitet 2023

Det är en liten andel personer som regelbundet lämnar in kläder och prylar till reparation, Endast 40 % lämnade in något alls för reparation under 2022. Skillnaderna mellan kvinnor och män och olika åldrar är så små att de inte är signifikanta.

Konsumtionsrapporten lyfter också förändringar som sker på marknaden. En stor del av begagnathandeln har hittills skett mellan privatpersoner fysiskt eller på digitala plattformar, eller genom välgörenhetsbutiker och kommersiella butiker där man säljer på kommission. Nu blir det allt vanligare att butiker för nyköp också säljer begagnat, antingen sina egna märken, eller att de i samverkan med annan aktör tar in begagnat från andra. En annan växande affärsmodell är resale-as-a-service, (till exempel Sellpy), där upphämtning och värdering förenklas. Enligt E-handelsbarometern⁵ har 43 procent av kvinnorna i åldern 18 till 29 har använt resale-as-a-service under 2023.

I ett pågående projekt på IVL Svenska Miljöinstitutet, "Useruse", pekar många av de deltagande aktörerna på en annan förändring av marknaden. En ökning av nischade aktörer kommer in som ett nytt mellanlager och säljer begagnat åt konsumenten som får betalt. Samtidigt innebär det att kvalitén på det som skänks till välgörenhetsorganisationer sänks och de får stå för en större del av avfallshantering.⁶

⁵ [E barometern arsrapport 2023.pdf \(ehandelsstaden.se\)](https://www.e-handelsbarometern.se/arsrapport-2023.pdf)

⁶ <https://www.ivl.se/vart-erbjudande/forskning/cirkulara-floden/useruse-system-for-en-ateranvandningsindustri.html>

3. BEHOV

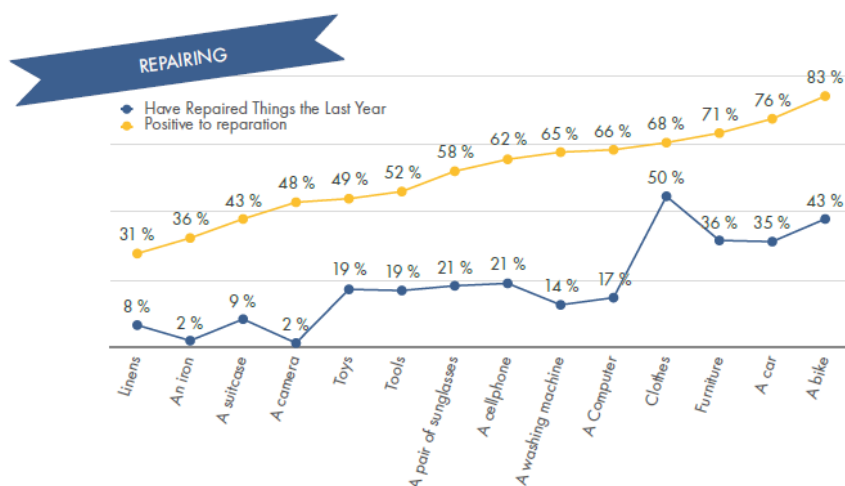
av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Andra anledningar till att mindre av kvalitet kommer in via insamlingarna kan vara det ekonomiska läget och fler välfungerande bortskänkesgrupper online som är ett bekvämt sätt att bli av med och hitta saker.

Utifrån detta kan vi se ett klart ökande intresse och behov av återanvändning, inom många produktgrupper men samtidigt att många har låg vana av att använda sig av de olika plattformar och handelssystem som finns för begagnat. Vi ser också att det finns skillnader mellan kön och sociala grupper.

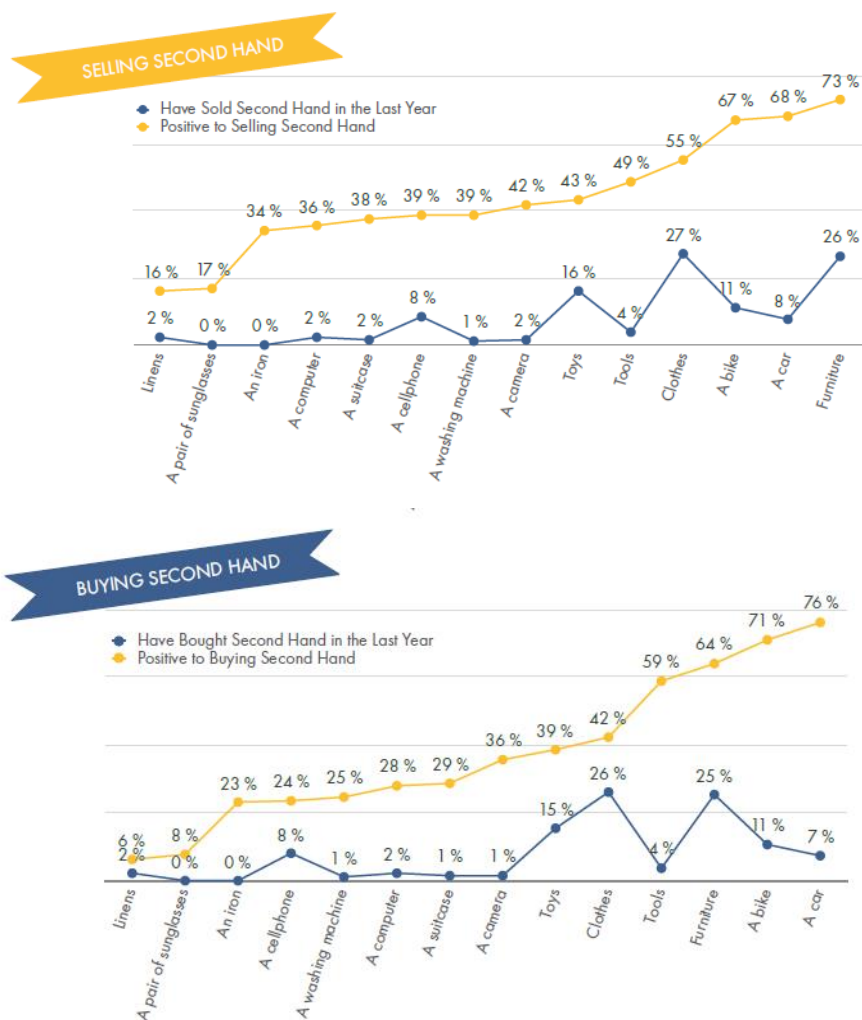
Önskade funktioner

En annan väg att förstå behovet är att titta på skillnader mellan vad vi är intresserade av och vad vi gör. I SB insights undersökning från 2018⁷ finns stora gap mellan inställning och vad man gör. Fast den är några år gammal är den intressant för att gapet visar på ett behov och en potential, även om det troligen alltid kommer finnas skillnad på vad vi säger och gör. För de produkter vi är mest positiva till att köpa begagnat är gapet stort till hur många som verkligen köpt dessa begagnat. Kläder och möbler sticker ut som det vi är mest vana att köpa och sälja second hand på runt 25%. När det handlar om reparation verkar det vara fler som har vanan, både att laga kläder, möbler, transportmedel och i viss mån elektronik.

⁷ SB Insight. 2018. "THE SWEDISH MARKET FOR CIRCULAR ECONOMY Attitudes, Behaviours & Business Opportunities"

3. BEHOV av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Figur 3. Gap mellan inställning och vana från SB insigt 2018

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

I en undersökning gjord tillsammans med IKEA⁸ finns flera intressanta insikter om vilka behov som finns.

Disposal Situations	"Your Bed Linen A Hole."	"The Curtains in the Living Room Are in Good Conditions but You Want to Change Them."	"The Tablecloth Has a Stain That Doesn't Go Away."	"The Colour of the Chair Pads in the Kitchen is Faded."	"There Are Towels Taking Space in the Cupboard That Have Never Being Used."	"The Furniture in the Bedroom Has Been Changed and You Need to Get Rid of the Old Pillow Covers and Blankets."
Reuse/store	56.72%	29.41%	52.94%	35.71%	35.71%	31.93%
Repair	22.69%	0.42%	2.52%	10.92%	0.42%	0%
Donate	7.14%	64.70%	18.07%	29.41%	61.34%	66.39%
Resell	0%	21%	2.52%	4.20%	15.13%	19.33%
Discard	30.67%	5.04%	38.65%	36.13%	5.88%	11.34%

Figur 4. Föredragna val för att skicka textil vidare i olika situationer från undersökning med IKEA

Man skänker gärna vidare textil i de fall de är i gott skick och man av andra skäl vill byta ut dem, eller om man har mer än man behöver, eller om man redan köpt ny textil för att ersätta den gamla. För lätt skadade varor (t.ex. ett hål i lakan) eller en permanent fläck vill man helst själv återanvända textilen. Att sälja dem angavs mer sällan som önskemål och då främst för varor i gott skick som man byter ut av andra skäl. Att laga dem var endast ett önskemål för lätt skadat gods. Det här skiljer sig troligen mellan produktslag men också med tillgång till möjligheten att enkelt välja de olika alternativen.

Här finns flera behov för multihubben att fylla. Både i att tillgängliggöra dessa möjligheter och i att minska gapet mellan vad vi är intresserade av och vad vi gör.

Behov av avfallsförebyggande

En ytterligare väg att förstå mer om behovet av avfallsförebyggande funktioner är att titta på de undersökningar som avfallsbolagen gör. Vi har tillgång till de som Uppsala Vatten och Avfall gjort och några som Stockholm Vatten och Avfall gjort. I dessa undersökningar tillfrågas invånare om hur de tycker avfallshantering och avfallsförebyggande fungerar och så frågar man om beteenden, attityd och värdering kring detta. I dessa undersökningar kan vi se skillnader mellan grupper av invånare, utifrån boendetyp, boendeplats, ålder och kön. Många av frågorna rör hur nöjd man är eller hur enkelt det är att använda de system som finns idag, i första hand ÅVCer för att lämna in saker som grovavfall, för återvinning eller återbruk. Här kan vi i viss mån utläsa något om behovet av mer kvartersnära

⁸ Lehner, Matthias, Oksana Mont, Giulia Mariani, and Luis Mundaca. 2020. "Circular Economy in Home Textiles: Motivations of IKEA Consumers in Sweden" Sustainability 12, no. 12: 5030. <https://doi.org/10.3390/su12125030>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

tjänster. Undersökningarna belyser också gapet mellan villighet att skänka och att köpa begagnat liksom gap mellan vad man säger och gör. Däremot frågar man inte efter vad man skulle behöva som man inte har idag. Vissa behov är alltså inte kartlagda.

Brist på tillgänglighet till ÅVC

I undersökningen "Kritik på teknik"⁹ för Uppsala kommun anges de största bristerna på ÅVC vara: för långt bort 39%, svårt att ta sig dit utan bil 45% och öppettiderna 11%. Här kan Multihubbarna fylla en stor funktion genom att vara mer kvartersnära. Även om denna undersökning endast frågar om möjligheten att bli av med avfall, så kan vi anta att samma brister och eventuellt ytterligare faktorer är aktuella för möjligheten att hämta något på ÅVC. Samma undersökning nedbruten per ålder, visar att alla är övervägande positiva till kommunens avfallshantering (över 80%), men unga något mer negativa. Av de svarande framgår att 61% bor i lägenhet och 39% i villa eller radhus. 57% är kvinnor och 43% är män. Men ingen av uppgifterna är nedbruten per bostadstyp eller kön i den rapporten.

I Uppsalaenkäten 2022¹⁰ finns en liknande fråga kring *hur nöjd man är med möjligheten att lämna grovavfall*. Här kan vi se att boende i innerstaden är mindre nöjda än boende i ytterområden (inkl Sävja) och att boende i hyreslägenhet är mindre nöjda. Om man jämför det med svaren på *hur nöjd man är med tillgängligheten till ÅVC (öppettider och avstånd)* så kvarstår skillnader mellan innerstad och ytterområden medan skillnader mellan boendetyper minskar. De skillnader som finns skulle kunna handla om tillgång till bil.

Stora skillnader mellan män och kvinnor

På frågan om *hur nöjd man är med att kunna lämna elektronikavfall* så är skillnaden mellan de i centrum och ytterområden större, medan skillnaden i svar mellan boendetyper minskar. Män är något mer missnöjda än kvinnor. På frågan om *hur nöjd man är att lämna saker till återbruk på ÅVC* är man övervägande nöjd (61%) och skillnaderna är mindre mellan bostadstyp och plats man bor på. Däremot är skillnaderna mellan könen större, män är 30% missnöjda och kvinnor 17% missnöjda.

⁹ Uppsala kommun. 2022. Kritik på teknik. Undersökning där medborgarna fått tycka till om den kommunala tekniken.

¹⁰ Uppsalaenkäten. 2022. Marknadsundersökning om sortering och lämning.

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Det är intressant att på frågan om *hur villig man är att förändra sitt levnadsätt för att minska avfallsmängderna* är det förhållande vis lika mellan bostadstyper och orter medan den största skillnaden är mellan män (47% villiga) och kvinnor (60% villiga). Det är också anmärkningsvärt att över 50% inom i stort alla kategorier svarar att det *inte finns tillräcklig information om hur man minskar sitt avfall*.

På frågan om *hur sannolikt eller mycket sannolikt det är att man skänker bort saker istället för att kasta dem* är skillnaden mellan kvinnor (80%) och män (66%) den största. De i villa (80%) är mer benägna att skänka än de i lägenhet (ca 70%) och de på landsbygd mer benägna än de på andra platser.

De tydligaste skillnaderna finns mellan män och kvinnor. Så samtidigt som fler kvinnor är beredda att förändra beteenden och skänker saker vidare är de mer nöjda med möjligheterna att göra så än männen. Samtidigt är det fler män än kvinnor som tar grovavfall till ÅVC och fler män¹¹ än kvinnor som äger bil, har körkort, och kör längre.

Gap mellan att skicka vidare och själv använda begagnat

Gapet mot hur man svarar på frågan om *hur sannolikt det är att man köper begagnat istället för nytt* är stort och här minskar skillnaden mellan kvinnor (51%) och män (44%). Här förändras också skillnader i bostadstyper där de i hyresrätt och villa (ca 50%) är mer benägna att köpa begagnat än de i bostadsrätt (42%). För alla bostadstyper finns alltså ett gap mellan sannolikheten att invånare kommer att skänka respektive köpa begagnat. Här ska det noteras att frågan är ställd så att den inkluderar det man skänker bort men inte det man säljer som second hand samt det man köper begagnat men inte det man skulle kunna tänka sig att hämta gratis.

I en annan invånarundersökning¹² från Stockholm Vatten och Avfall där man frågar om *hur sannolikt det är att de skulle sälja eller lämna in för återbruk* svarar 89% av de i villa sannolikt, jmf med 85% i hyresrätt och 88% i bostadsrätt. Också i denna undersökning är gapet stort mellan att sälja eller skänka jmf med *sannolikheten att de ska köpa begagnat*: 53% av de villa jmf med 70 % av dem i hyresrätt och 57% av dem i bostadsrätt.

¹¹ <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3292--SE>

¹² Stockholm Vatten och Avfall. 2023. Sammanställning av enkätresultat Avfallshantering 2023

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Fastighetsnära insamling förenklar

På frågan *hur krångligt man tycker att det är att lämna grovavfall/elektronik/textil* svarar 74/75/66% av de boende i villa eller radhus att det är enkelt jmf med 62/66/64% av dem i hyreslägenhet och 56/63/57% av dem i bostadsrätt. Här är det alltså fler i bostadsrätt som tycker det är svårt. En del av anledningen kan vara att en klart större andel av de i hyresrätt får grovavfall hämtat vid sin fastighet. På frågan om hur enkelt de tycker det är att återanvända svarar 59% av dem i hyresrätt mycket, jmf med 51% i villa och 56% i bostadsrätt. Klart färre som bor i lägenhet än som bor i villa är nöjda med *tillgängligheten till ÅVC och möjligheten att lämna begagnade saker*, troligen både för att det är längre och man har mindre tillgång till bil.

Stor vilja att förändra levnadssätt

När det gäller i vilken mån man är villig att ändra sitt levnadssätt för att minimera *avfallsmängderna* är det mycket jämt mellan bostadstyperna ca 60% säger mycket. Samtidigt som 65% av dem i hyresrätt säger att de i stor mån *styr sin konsumtion mot ökad återanvändning*, jmf med 58% av de i bostadsrätt eller villa. I påståendet "Jag brukar överväga om det är nödvändigt att köpa nya kläder (t ex om jag istället kan använda dem jag har längre eller köpa begagnade kläder)" är det fler i hyreslägenhet 60% jmf med villa 57% och bostadsrätt 52% som instämmer.

I en likartad undersökning från Blocket¹³ framgår att 7 av 10 vill leva mer miljömässigt hållbart än de gör idag och att de tre sätt de främst vill göra det på är att konsumera mindre och köpa färre saker och kläder, att köpa mer begagnat och förlänga sakers användningstid och att minska matsvinnet.

De skillnader man kan se mellan bostadstyper som rör tillgänglighet till cirkulära funktioner kommer troligen från närhet till ÅVC och tillgång till bil eller fastighetsnära insamling. Boendetyper är ett grovt mått på men kan ändå indikera skillnader mellan socioekonomiska grupper. Det kan förklara skillnader mellan boendetyper vana och villighet att till exempel både skänka vidare men även själv återanvända. De största skillnaderna finns mellan kvinnor och män. Sammanfattningsvis ser vi här ett tydligt intresse för förändrade levnadssätt och ett behov av mer fastighetsnära möjligheter.

¹³ Karlton, N, Grundqvist, M, 2021. "Svenskarnas inställning till begagnathandeln". Kantar Public för Blocket

2 Vägledning från Avfall Sverige idag

Vi har gått igenom Avfall Sveriges rapportserie för att undersöka vilka behov av avfallsförebyggande de identifierat, samt bästa praxis på området.

Själva behovet av avfallsförebyggande är inte känt

När det kommer till kommunal avfallshantering och avfallsförebyggande i kommunens verksamheter är Avfall Sveriges rapporter en välanvänd källa till kunskap. Deras mest använda rapport är Handbok för avfallsutrymmen¹⁴ som har haft en stor påverkan på hur avfallshanteringen utformas i flerbostadshus, vid renovering och nybyggnation. När det kommer till att förebygga avfall genom fysisk planering, som multihubbarna handlar om, är råden däremot mycket knapphändiga. Det konstateras att utrymmen kan användas för att informera om avfallsförebyggande och att bytesrum kan förekomma, det är det hela kring fysisk planering för avfallsminimering.

De två rapporterna om framtagande av avfallsplan^{15 16} går igenom mål och åtgärder för avfallsförebyggande, men säger ingenting om vilka behov som kan finnas i olika typer av bostadsområden. Avfallsförebyggande är högst prioriterat i avfallstrappan, men sett till kommunernas begränsade praktik är åtgärder för avfallsförebyggande inte särskilt konkreta. Undantaget är insamling av farligt avfall, som kan definieras som avfallsförebyggande eftersom det minskar farligheten av restavfallet. Här har kommunen mandat att utforma insamlingssystem, men inga råd ges om hur de ska utformas mot olika bebyggelse typer.

Goda exempel på förebyggande av avfall¹⁷ är samlade i en rapport som täcker många av kommunens egna verksamheter, såsom skolor och äldreboenden. Dock handlar inget exempel om åtgärder mot invånarna i deras hem eller fysisk planering.

¹⁴ Handbok för avfallsutrymmen. 2023. Avfall Sverige. <https://www.avfallsverige.se/for-medlemmar/vagledning-och-stod/handbocker/handbok-for-avfallsutrymmen/>

¹⁵ Avfallsförebyggande arbete i kommunala avfallsplaner. 2016. Avfall Sverige rapport 2016:19 <https://www.avfallsverige.se/rapporter-utveckling/rapporter/2016-19-avfallsforebyggande-arbete-i-kommunala-avfallsplaner/>

¹⁶ Handbok i avfallsplanering. Vägledning för ett framgångsrikt arbete. 2018. Avfall Sverige rapport 2018:16 <https://www.avfallsverige.se/rapporter-utveckling/rapporter/2018-16-handbok-i-avfallsplanering/>

¹⁷ Goda exempel på förebyggande av avfall. 2021. Avfall Sverige rapport 2021:13 <https://www.avfallsverige.se/rapporter-utveckling/rapporter/2021-13-goda-exempel-pa-forebyggande-av-avfall/>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Avfall Sverige har en arbetsgrupp med namnet Fysisk planering. Den är till för personer som arbetar med frågan om plats för avfall och avfallsförebyggande. Efter kontakt med ansvarig handläggare¹⁸ fick vi veta att frågan om behov av avfallsförebyggande inte kommit upp i diskussionerna, annat än att byteshörnor kan inredas. Detta kan dock vara en intressant arbetsgrupp för framtiden. Avfall Sverige har även en arbetsgrupp för avfallsförebyggande, ledd av Åsa Hagelin¹⁹. Hon kände inte till några undersökningar som kartlägger behov, utan pekar på att marknaden inte är mogen och att många kommuner experimenterar med olika lösningar. Hon beskriver problemet som att "Det behövs tillräckligt många som gjort tillräckligt mycket för att kunna göra bra undersökningar och jag gissar att vi inte är där än."

Kommunens olika roller i delningsekonomin

När det gäller kommuners arbete med delningsfunktioner har Avfall Sverige tillsammans med IVL Svenska Miljöinstitutet tagit fram vägledningen "Dela prylar, yta, bil och tid. En vägledning för kommuner i delningsekonomin".²⁰ Det finns ett stort behov hos kommuner av erfarenhets- och kunskapsutbyte kring delningsekonomi, att få inblick i vilka framgångsfaktorer andra kommuner funnit, hur ekonomiska och juridiska problem har lösts och förståelse för hållbarhetseffekter. Guiden tittar både på delningsfunktioner inom en kommun, mellan invånare och mellan invånare och kommun. Här finns en checklista som kan guida kommunens arbete med delning och vara ett stöd i att diskutera kommunens strategier, prioriteringar och utformning av samarbeten och vilken roll kommunen ska ha. Här finns också många exempel och hur kommuner kunnat stärka initiativ genom samverkan mellan delar av kommunen. Det handlar bland annat om att förstå vad som redan finns och görs av andra och se om man vill vara drivande och leda utvecklingen inom delning, samverka med andra aktörer kring delningsinitiativ eller främst se till att stödja och tillgängliggöra andras initiativ? Flera framgångsfaktorer har identifierats utifrån de exempel och intervjuer som vägledningen bygger på:

1. Ta ledningen: Det kan handla om att identifiera underutnyttjade resurser och dela med sig av dessa, sätta strategiska och modiga mål och följa upp dessa samt reglera och anpassa system så att de underlättar för och inte hindrar delning, att

¹⁸ Sven Lundgren, Avfall Sverige. Mail 2024-04-22

¹⁹ Åsa Hagelin, Avfall Sverige. Mail 2024-04-25.

²⁰ Andersson, T, med flera, 2018. "En vägledning till delningsekonomi i kommunerna." IVL Svenska Miljöinstitutet och Avfall Sverige. Rapport C336, Stockholm <https://ivl.diva-portal.org/smash/get/diva2:1549633/FULLTEXT02.pdf>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

föregå med gott exempel och att visa på samhällsvinster för andra aktörer. Det underlättar om det tagits ett politiskt beslut eller antagits styrande dokument kring delning. Det skapar ett mandat och en legitimitet. Det kan också handla om att vara värd för och erbjuda delning till invånare. Många delningsinitiativ startas idag upp i projektform och saknar den långsiktighet som behövs både för att kunna skapa nya konsumtionsmönster och för att etablera dem som norm. I Göteborgs Stad har de tex sett vikten av att ha beredskap för reparationer när kommunen ska dela med invånare, säkerställa att det finns resurser långsiktigt, att tydliggöra ansvar och se över försäkringar både för deltagare, personal och volontärer.

2. Tillsammans: i samverkan med andra aktörer kring delningsinitiativ. Till exempel genom att identifiera och komplettera befintliga initiativ och förstärka sammanhang som finns, kanske till och med att bjuda in aktörer att prioritera i budget eller skapa gemensamma handlingsplaner och resurser. Tillit är en viktig framgångsfaktor, både tillit till varandra, till produkterna och till systemen. De affärsmässiga initiativen löser ofta tillit med hjälp av försäkringar. I de ideella initiativen är svaret på ökad tillit snarare delaktighet, gemenskap och trygghet med sammanhanget.

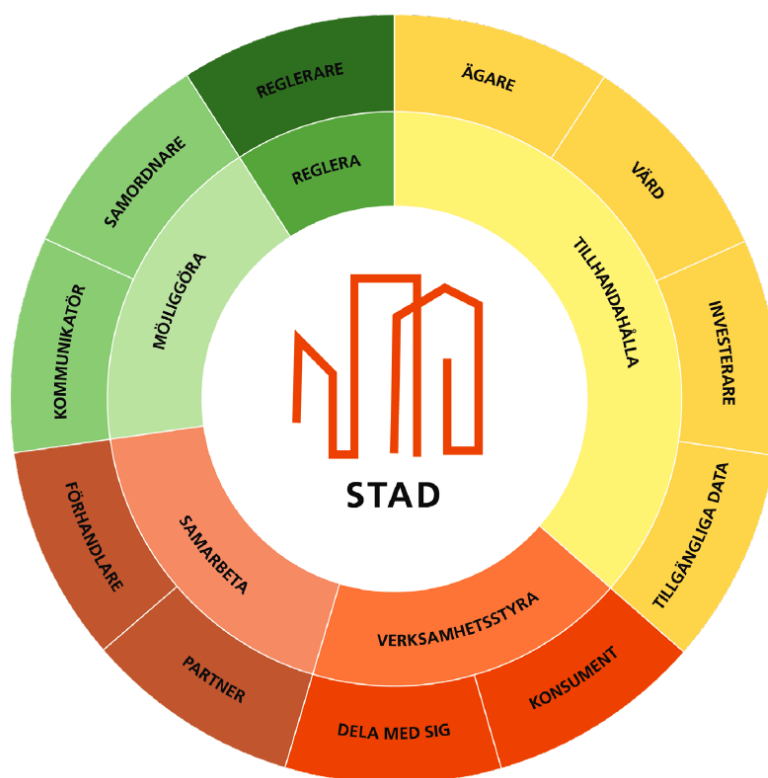
3. Tillgängliggör och underlätta för delning genom att till exempel erbjuda digitala plattformar som kan sammanföra och lokalisera användare och det som ska delas. Förenkla genom att se över vilka regler, riktlinjer, mallar och stödsystem som kommunen råder över som kan uppdateras, samordnas eller kompletteras för att underlätta för delning. Att göra det önskade till förval och behandla det som norm signalerar att det är så här man gör. Ta vara på förändringsfönster och göra delning tillgänglig vid de platser, tidpunkter och situationer där invånare är extra mottagliga för en förändring, tex i samband med andra förändringar i livet som vid flytt, när man får barn, byter jobb, eller i trygga sammanhang som hemma, bland vänner, eller med andra som redan har vanan att dela.

Forskare på Lunds Universitet har i flera stora forskningsprojekt undersökt kommunens roll i delningsekonomin. De har tagit fram ett ramverk²¹ för de olika mekanismer och roller kommuner tar (fördelat på 5 mekanismer ("verktygslådor"), 11 roller ("verktyg") som utvecklar och kompletterar det som Avfall Sverige lyfter i sin vägledning.

²¹ Source: Voytenko Palgan Y, Mont O and Sulkakoski S (2021) Governing the sharing economy: Towards a comprehensive analytical framework of municipal governance. Cities 108: 102994.
DOI: 10.1016/j.cities.2020.102994

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Figur 5. Ramverk för kommunens möjliga roller inom delningsekonomin²²

Det bygger på teori och empiri från ca. 60 delningsorganisationer från 8 städer när det gäller delning av ytor, transporter och prylar. Ramverket visar ett fullt spektrum av kommunala styrningsrutiner. Här blir vikten av att utgå från behovsägare lokala aktörer tydlig. Där det redan finns initiativ lokalt så har man kunnat samarbeta och stötta genom att tillgängliggöra, där det inte funnits har kommunen i större utsträckning tillhandahållit dessa funktioner. Det är tydligt att man valt olika i olika städer, men också att man många gånger använder flera av rollerna parallellt.

²² <https://www.sharingandthecity.net/snapshot>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Involvera behovsägarna

I "Handbok i resurssmart materialanvändning i kommunen"²³ bygger de goda exemplen på avfallsförebyggande från kommuner på att behovsägarna fått komma till tals. De har själva identifierat vilka produkter som kunnat undvikas och varit delaktiga i åtgärderna för att förändra hur de arbetar. Behovet av och potentialen för att minska avfallsmängder för de verksamheter som använder metoden i handboken är inte kvantifierade. Däremot poängteras att undersökning av detta liksom uppföljning och återkoppling är viktiga steg i processen. Handboken är utformad för befintliga verksamheter, såsom skolor, äldreboenden och kontor. Att involvera framtida invånare i bostadsområden är en utmaning, men om Avfall Sveriges framgångsrika metod ska användas är det en förutsättning.

Att involvera behovsägarna är en återkommande insikt även i de levande labb som tas upp i nästa avsnitt liksom i flera av testbäddarna i Sharing Cities vi tar upp mer om i näst nästa avsnitt.

Beteendepåverkan genom nudging

En intressant rapport handlar om beteendepåverkan i miljörummet²⁴. Den handlar om ett pilotprojekt och syftet är bättre sortering, inte avfallsminskning. Dock visar den på vikten av att "knuffa" de boende i rätt riktning för att undvika ohållbara val slentrianmässigt.

Figur 7. Färger och skyltar visade att kärlen skulle innehålla olika fraktioner. Bilder: Avfall Sverige / Nudgd

²³ Handbok i resurssmart materialanvändning i kommunen – metod och inspiration för att förebygga avfall. 2023. Avfall Sverige <https://www.avfallsverige.se/for-medlemmar/vagledning-och-stod/handbocker/handbok-i-resurssmart-materialanvandning-i-kommunen/>

²⁴ Beteendepåverkan i kombination med nytt skyltsystem. 2023. Avfall Sverige rapport 2023:28 <https://www.avfallsverige.se/rapporter-utveckling/rapporter/2023-28-beteendepaverkan-i-kombination-med-nytt-skyllsystem/>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Att bara tillhandahålla en lättillgänglig tjänst för sortering verkar inte räcka för att de boende faktiskt ska använda tjänsten. De behöver hela tiden påminnas om vilka möjligheter som finns och enkelt guidas till att göra rätt. I projektet renoverades miljörum och inreddes för att vara extra tydliga. Förutom tydliga skyltar kring vad som skulle sorteras var hade även hela miljörummet målats om i olika färger för att bättre guida besökaren. Detta gav en väsentligt bättre sortering i miljörummet, jämfört med referenserna. En slutsats från projektet var att tydliga symboler och färger fick besökarna att "släppa autopiloten" och motverka slentrianmässigt och invariant mönster. Testet pågick dock bara i två månader så det är inte bevisat att förändringen blev varaktig. Förutom skyltning och nudging verkade det goda resultatet även bygga på att hålla miljörummen trygga, lätt tillgängliga samt rena och fräscha.

Det finns en mängd sätt att knuffa eller "nudga" till ett visst beteende, tex att uppmärksamma sociala normer, "så här gör andra", att sätta det mer hållbara som standardalternativ eller att utforma den fysiska miljön så att den uppmuntrar ett visst beteende. De två senare har visat sig särskilt effektiva, samtidigt visar forskning att nudging fungerar bäst i kombination med andra styrmedel, och att de är mest effektiva när det önskade beteende sammanfaller med vad individen ser som önskvärt och gärna vill börja göra.²⁵

3 Test av innovationer i "levande labb"

På senare år har många innovativa lösningar för framtidens boende testats i så kallade levande labb. Det kan handla om flerbostadshus med faktiska hyresgäster, men utformade för att kunna byggas om på många olika sätt för att testa tekniska lösningar samt många olika tjänster, eller att man undersöker intresse och behov av lösningar för delande och avfallsförebyggande. Exempel på levande labb är KTH Live-in lab i Stockholm och HSB Living lab i Göteborg.

En studie som undersökte flera levande labb²⁶ visade att tillit mellan de boende var avgörande för delning. Välskött miljörum och delande visade sig hänga ihop, eftersom de skapar tillit när grannarna verkar sköta sig. Tilliten som byggs upp i

²⁵ Dahlhammar, C., Mont, O., Lehner, M., (2022) "Politik och styrning för hållbar konsumtion. En forskningsöversikt" Formas.

²⁶ Framtidens delade boende - En rapport om hållbarhet i livsstil och bostad. 2020. Academic Living.
https://www.akademiskahus.se/globalassets/dokument/tekniska-publikationer--bilder/framtidens_delade_boende_2020-webb_enkelsidig.pdf

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

ett flerbostadshus genom gemensamma ytor och kontaktpunkter skapar bättre förutsättningar för delande. Det kan få det informella delandet att öka, inte bara de formaliserade delningstjänsterna.

Förutom tillit visade sig stora flexibla ytor för delande, underlätta för att det skedde. Det gör delandet lättillgängligt och skapar möjligheter till anpassning utefter skiftande behov. Det var även viktigt att det fanns några individer som ledde utvecklingen av hållbarhet i gemenskapen eller organisationen. Någon behövde helt enkelt ta ett större ansvar för samordning.

Hitta rätt sak och sätt att dela

Behov av tjänster kan skapas över tid. En av konsulterna²⁷ som utvärderat ett flertal delnings- och hyrtjänster i HSB Living lab säger att "För att fungera måste tjänsten dels vara en behovsmatchning, dels enkel att använda och allra helst även ersätta en befintlig tjänst". Att matcha behov är dock en utmaning eftersom det verkar variera mycket från person till person, det verkar handla om att identifiera subgrupper av de boende²⁸. Till exempel reparation av kläder: Alla boende sliter kläder, men behovet av reparationstjänst beror på vilken typ av kläder som används, hur hårt de används, samt de boendes intresse av att reparera själva, eller hellre köpa nytt. Sannolikt behöver flera av dessa beteenden ändras över tid för att reparationstjänsten ska användas flitigare.

Även en praktisk tjänst utnyttjas alltså inte per automatik, utan de boende behöver påminnelser och uppmuntran att agera hållbart²⁹. Då ska det även skrivas att boende i levande labb förmodligen har en högre medvetenhet om hållbarhet och är mer öppna för förändring än den genomsnittlige hyresgästen. Trots det ökade användningen av delade prylar med hjälp av nudging.

En enkät till de boende om vilka prylar de ville dela och bättre information om hur det skulle gå till ökade användningen av prylarna. Dock skiljde sig utnyttjandet mellan olika typer av prylar. Sällskapsspel lånades ofta medan köksmaskiner fortfarande användes sparsamt.

²⁷ <https://www.hsb.se/hsblivinglab/projekt-i-huset1/hoga-krav-pa-hallbar-konsumtion-hos-hsb/>

²⁸ Andreas Fränne, Bengt Dahlgren AB. Mail 24-05-03

²⁹ <https://www.hsb.se/hsblivinglab/projekt-i-huset1/en-knuff-i-ratt-riktning/>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Från tvättstuga till tvättstudio

Att dela på en tvättstuga är långt ifrån innovativt, snarare försvinner en del tvättstugor när nya hus byggs med plats för tvätt direkt i lägenheterna. Men genom att koppla på fler tjänster för delande och återbruk kan det i stället bli en attraktiv "tvättstudio".

Electrolux, som tillverkar både professionella tvättmaskiner och sådana för privat bruk, ser resurseffektiviteten i gemensamma tvättstugor och att de bör samlas med andra gemensamma ytor för trivsel³⁰. Till exempel uppstår en del väntan och behov av lek för barnen medan veckotvätten tas om hand. Då är det logiskt med sociala utrymmen, arbetsplatser eller lekrum i nära anslutning.

Symaskin, strykjärn och strykbrädor samt klipp- och vikbord är saker som kan delas i en tvättstuga, förutom tvätt- och torkmaskiner. På HSB Living Lab provades även att kombinera reparation och klädbyte tillsammans med tvättmöjligheterna³¹. En byteshörna för kläder och prylar samt tillhörande provrum inrättades. Det skulle underlätta för de boende att lämna och ta mer saker från byteshörnan, när sakerna kunde hållas rena och fräscha.

Förvaring för minskad konsumtion

Att utforma förvaring i lägenheter underlättar för att kunna bo på liten yta. I ett projekt fick de boende hjälp av inredningsarkitekter med personlig utformning³². Målet var också att skapa bättre överblick av deras prylar, vilket in sin tur skulle leda till färre nyinköp. Testhushållen menade att deras medvetenhet om hållbar konsumtion ökade när de saker de redan ägde blev mer attraktiva att använda.

Ökad samverkan inom stadsdelar

Det kommunala bostadsbolaget Stockholmshem har i tre olika stadsdelar och projekt provat hållbara lösningar. Att engagera boende och stärka sammanhållningen har varit grundläggande i alla tre.

Stockholmshem har i projektet Gröna Solberga delar³³, tillsammans med flera samarbetspartners, undersökt sociala sammanhang kring delning i ett bostadsområde. De utvecklade en modell för hur bostadsbolag kan använda

³⁰ www.electroluxprofessional.com/se/manga-hallbara-fordelar-med-gemensam-tvattstudio/

³¹ <https://www.hsb.se/hsblivinglab/projekt-i-huset1/tvattstudion-3.0/>

³² <https://www.hsb.se/hsblivinglab/projekt-i-huset1/hallbar-forvaring/>

³³ <https://www.stockholmshem.se/om-oss/hallbara-projekt/grona-solberga/>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

delning för att stärka kopplingar mellan områden i en stadsdel. De har även skapat en vägledning för samverkan med olika aktörer för att underlätta delning mellan boende och verksamheter, och betonar vikten av dialog och att stödja befintliga initiativ för att skapa en delningskultur och social sammanhållning.

Bagarmossen SmartUp³⁴ syftade till att stötta och sätta fart på lokala processer som kunde bidra till social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet i området. Genom att använda lokal kompetens och gå från idé till handling i stadsplaneringen ville de bidra till att Bagarmossen utvecklades hållbart och inspirera andra aktörer och stadsdelar. I Bagarmossen Smartup hade man stort fokus på affärsmodeller. Samtidigt har man i efterhand konstaterat att det tidsbegränsade projektupplägget, haft svårt att leva vidare och man har i senare projekt dragit lärdomen att bygga på samverkan, stötta engagemang och uppskalning för att det ska bli långsiktigt.

Hållbara Hökarängen³⁵ startades redan 2011 och pågick i tre år. I utvärderingen lyfts främst de sociala värdena fram. 50-60% av deltagarna upplever att aktiviteterna i projektet lett till att man har lärt känna nya människor, vilket skapat en ökad gemenskap i området. Det har i sin tur gett upphov till fler sociala värden, som en positiv "platskänsla", trivsel och delvis ökad trygghet. Drygt 40% uppger även att deltagandet gett upphov till nya samarbeten.

Utvärderingen lämnar fyra intressanta rekommendationer:

1. Prioritera de sociala frågorna. Utgå från platsens förutsättningar och ta reda på vilka behov som finns och vilka aktörer som redan är aktiva.
2. Planera för förvaltning. För att skapa en känsla av ägarskap i den ordinarie förvaltningsorganisationen bör viktiga nyckelpersoner involveras i projektet från start.
3. Planera för att ta tillvara på det engagemang som skapas. Det kan till exempel handla om att upplåta en möteslokal, bistå med tillgång till kopieringsapparat/skrivare och/eller att skapa en mindre pott med pengar där boende kan söka bidrag till aktiviteter som främjar en attraktiv boendemiljö och en hållbar utveckling.
4. Ha indikationer för att följa upp och mäta värdet av de satsningar som görs. Utforska även metoder för att involvera fler, så att sammansättningen av deltagare breddas.

³⁴ <https://www.stockholmskem.se/om-oss/hallbara-projekt/bagarmossen-smartup/>

³⁵ <https://www.stockholmskem.se/contentassets/e74c425fdb674642822143b9af760eb8/hallbarahokarangen.pdf>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Verkstan är en multihubb i sig

I flera av dessa levande labb har verkstäder varit en central funktion. I verkstaden möts flera funktioner. Det handlar om att ta hand om, reparera, göra om eller skapa nya saker. Det handlar också om att dela yta och verktyg istället för att alla ha egna. Det handlar också om den sociala aspekten, verkstaden som mötesplats och att dela tid och kunskap om hur man gör saker.

4 Samhällsplanering för cirkulära funktioner

Forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption har identifierat en mängd möjliggörare för hållbar konsumtion³⁶. De tar bland annat upp att subventionera second hand-försäljning för att öka lönsamheten och i förlängningen snabba på uppskalningen av begagnat.³⁷ Till exempel via kommunalt stöd i finansiering av lokaler för second handförsäljning.³⁸ Till exempel som i Retuna galleria, som i flera år delvis finansierades av kommunen innan den började gå runt. De lyfter flera exempel på där kommunen kan vara en möjliggörare för hållbar konsumtion genom samhällsplanering. Både genom att underlätta för delning i bostadsområden genom gemensamma ytor för delning och reparation eller prylbibliotek att låna i stället för att äga, som i tex Sege Park.³⁹ Eller genom öppna verkstäder för reparation och återbruk. Det kan handla om att stötta gör-det-själv-verkstäder i staden genom att exempelvis initiera pilotverksamheter eller stödja ideella organisationer som vill driva denna typ av verksamhet, som till exempel Fixoteken i Göteborg.⁴⁰

Inom innovationssatsningen Sharing Cities undersöktes många aspekter av delningsekonomin. Vi lyfter här två testbäddar vars erfarenheter kan vara särskilt relevanta för hur multihubbar bör utformas och fungera

³⁶ Svenfelt, Å., Engström, E., Eggestrand Vaughan, H., Gerdin, E. (2022) 62 sätt att möjliggöra hållbar konsumtion. En samling exempel från forskning inom Mistra Sustainable Consumption. Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:16 Stockholm: KTH.

³⁷ Dalhammar, C., Hartman, C., Larsson, J., Jarelin, J., Milios, L. & Mont, O. (2022). Avveckla köp-och-slängsamhället. Fem politiska styrmedel för ökad livslängd hos konsumentprodukter. Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:12. Göteborg: Chalmers tekniska högskola

³⁸ Mont, O., Lehner, M. & Schoonover, H. (2021). Business models for sustainable consumption: Inspirational examples from the furniture and home textiles sectors. Mistra Sustainable Consumption, Report 1:9. KTH Royal Institute of Technology

³⁹ Dalhammar m.fl 2022

⁴⁰ Bradley, K. & Persson, O. (2022). Community repair in the circular economy – fixing more than stuff. Local Environment.

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Masthuggskajen Göteborg

På Masthuggskajen har man under en längre period utforskat förutsättningar och lösningar för delningsverksamheter och delande av lokalyta i områdets bottenvåningar för att skapa bättre förutsättningar för delande- och återbrukstjänster såväl som småskaliga verksamheter och kulturliv i området. Vidare har samnyttjan av kommunala utomhusytor undersökts som metod för att nyttja den begränsade tillgången på grönytor så effektivt som möjligt.

Målet med deltagandet i Sharing City och Testbädd Masthuggskajen har varit att utveckla, testa och utvärdera olika hyres- och ekonomiska modeller samt undersöka vad som är tillåtet inom rådande lagar och regler. En utgångspunkt har varit att delning av lokaler mellan hyresgäster skulle kunna möjliggöra etablering av lågbetalande verksamheter, resurseffektiv användning av ytor såväl som att bidra till en levande stadsdel fler timmar om dygnet. Här undersöktes bland annat:

- Hur ska ett hyresavtal för en delad lokal läggas upp mellan fastighetsägare och förstahandshyresgäst och mellan första och andrahandshyresgäst?
- Hur påverkar momsad/ icke momsad verksamhet uthyrningen i en delad lokal?
- Hur tecknas försäkring och hur delas risker i och med delning av lokaler?
- Hur påverkar delning och lägre betalande hyresgäster fastighetskalkylen och lägre värdering av fastigheten?

Momsfrågan sågs som särskilt central för att kunna skala upp delad yta. Då moms styrs på nationell nivå samverkande man med branschorganisationen Fastighetsägarna i policylabb och i remissvar för att påverka⁴¹.

När det gäller mindre aktörer och organisationers möjlighet att vara med och dela yta, lyfts särskilt behovet av en dedikerad koordinator som kan facilitera samarbeten, utbyten och evenemang i det fall man ska dela lokal. Detta anser man krävs för att platsen ska hållas levande och attraktiv på lång sikt. Rollen som efterfrågas motsvarar den roll en "community manager" har för ett coworking-space, vars ansvar är att aktivt sträva efter att skapa kopplingar och samarbeten mellan hyresgäster. Subventionerade hyror uppges också vara avgörande för att få till en mix av aktörer, rapporten lyfter flera exempel på att det finns en konflikt

⁴¹ Sharing Cities. 2021. "Slutrapport testbädd Masthuggskajen Sharing City Göteborg"
<https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/61488dd1d3dd112b392c51cd/1632144854308/Slutrapport+testb%C3%A4dd+Masthuggskajen.pdf>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

mellan lönsamhetskrav p.g.a. höga omkostnader och storleken på aktören. En väg framåt de lyfter för att kunna motivera olika hyror i en och samma fastighet är att identifiera och definiera vad som kan vara "värdeskapande verksamhet", som bidrar till lönsamhet på andra sätt.⁴²

Sege Park Malmö

Testbädden i Malmö, Sege Park⁴³ liknar på flera sätt Multihubbarna i de Sydöstra stadsdelarna, då det handlar om planering för mer hållbara livsstilar och möjligheten till cirkulära tjänster i ett område som är under uppbyggnad. Här är upplägget och process kring Navet särskilt relevant för Multihubben. Navet är en mötesplats på bottenvåningen av Sege Parks P-hus som samskapas av områdesaktören Drevet tillsammans med boende och andra verksamheter. Här finns Coffice, engagemangsalokal, pop-up bibliotek som ibland är bemannat, fixotek, ge och ta hörna och verktygsuthyrning, lådcykel pool och bilpool.

Under flera år av uppbyggnadsfasen fördes dialog inom testbädden kring samarbete och delning. Dels med en kommande boendegemenskap, Röda Oasen, kring deras önskemål. GIAB har också haft i uppdrag att för fastighetsbolaget Trianon ta fram en konceptmodell för Byggnad 14 (numera Navet) i Sege Park med förslag på funktioner, tjänster och lösningar för att skapa en lönsam affärsmodell. Man har också tidigt involverat organisationen Drevet i dialogen och utvecklingen av vad Navet skulle bli för något, hur en affärsmodell kan se ut och hur delning kan ske med boende i området.⁴⁴ Nu när boende flyttar in i Sege Park har också Drevet i uppdrag att under ett och ett halvt år bygga gemenskap och skapa förutsättningar för ett gott och hållbart liv för boende i Sege Park. De har formerat en områdesförening för det fortsatta engagemanget hos boende som de nu lämnar över till.⁴⁵

⁴² Sharing Cities. 2021. "Kartläggning: småskaliga och värdeskapande aktörer i Göteborg"
https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/61b2049cba746e39aef66022/1639056541923/Sma%CC%8Askaliga+och+va%CC%88rdeskapande+akto%CC%88rer+i+Go%CC%88teborg_Trendie+211125.pdf

⁴³ Sharing Cities. 2021. "Slutrapport från testbädden Sharing Cities Malmö"
<https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/61642b8d143ad02891b89d27/1633954704329/Slutrapport+Malm%C3%B6.pdf>

⁴⁴ Sharing Cities- 2021. "Delning i sege park – en modell utifrån drevet"
<https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5f6e6a497acac6192a91ffaf/1606314620008/Delningskoncept+Sege+Park.pdf>

⁴⁵ <https://www.segepark.com/navet>

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

Diskussion och analys

Utifrån dessa olika ingångar till att undersöka behovet av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner är det tydligt att det finns ett ökande intresse och behov av dessa funktioner, men samtidigt en låg men växande vana av att använda dem i dag. Att boende i villa tycker att det är enkelt att lämna för återbruk kan handla om tillgång till bil, liksom att de i hyreslägenhet tycker det är enklare än de i bostadsrätt kan bero på tillgången till fastighetsnära insamling.

Boendetyper är ett grovt mått på men kan ändå indikera skillnader mellan socioekonomiska grupper. Det kan förklara skillnader mellan boendetypers vana och villighet att till exempel både skänka vidare men även själv återanvända. De största skillnaderna finns mellan kvinnor och män. Gapet mellan intresse och vana visar också på ett behov av och en potential till fler cirkulära funktioner. Här finns flera behov för multihubben att fylla. Både i att tillgängliggöra dessa möjligheter och i att minska gapet mellan vad vi är intresserade av och vad vi gör. Sammanfattningsvis ser vi här ett tydligt intresse för förändrade levnadssätt och ett behov av mer fastighetsnära möjligheter.

Avfall Sveriges rapporter, som är en viktig källa för kommunal avfallshantering, ger begränsad vägledning om fysisk planering för avfallsminimering. Även om de betonar vikten av att involvera behovsägarna i planeringen, är konkreta råd om olika bebyggelsetyper och invånares specifika behov sällsynta. Forskning pekar på att nudging och beteendepåverkan kan vara effektivt, särskilt i kombination med andra styrmedel och när det önskade beteende sammanfaller med vad individen ser som önskvärt och gärna vill börja göra. Men långsiktiga effekter och exakt behov för avfallsförebyggande i bostadsområden är inte väl kartlagda. Trots att vissa kommuner har framgångsrika metoder för avfallsförebyggande, saknas omfattande data och konkreta strategier som är anpassade till invånarnas behov och de specifika förutsättningarna i olika bostadsområden.

Många idéer inom forskning och innovationer har testats i levande labb det senaste decenniet. Innovationer som testats där har ofta implementerats för att utvärdera hur väl de fungerar, snarare än svarat mot ett känt behov. I de fall de svarat mot behov, har dessa framför allt svarat på sociala behov som ökad tillhörighet, gemenskap, integration. Det gäller särskilt delningsinitiativ som har en större social dimension och är en pågående relation till skillnad från återanvändning som ofta är ett byte av ägare vid ett tillfälle. Normalt är det prototyper som testats, kommersialisering och uppskalning och spridning har i de flesta fall inte skett. Vi

3. BEHOV

av cirkulära och avfallsförebyggande funktioner

finner det intressant att verkstäder verkar vara en multihubb i sig och fylla en mängd behov, både kring att ta hand om eller skapa saker men också som mötesplats för att dela yta, verktyg och kunskap.

Det är centralt att komma ihåg att vi pratar om funktioner som många inte använt förut och därför kanske det inte går att fånga dessa behov i en undersökning som utgår från idag. Det är tydligt att detta handlar om nya vanor, där efterfrågan ökar. Bredden på formerna och affärsmodellerna för dessa stor. Behovet är i många fall ej undersökt och där det är det, ofta i liten skala. Det är också troligt att dessa nya tjänster i sig kommer stimulera efterfrågan. Här har Multihubbarna möjlighet att vara proaktiva snarare än reaktiva. Inför att vi nu går vidare med förslag på utformning för multihubbarna tar vi med oss insikter från andra satsningar på samhällsplanering för cirkulära funktioner vid nybyggnation:

- Att involvera behovsägarna är ett återkommande tema, vilket också blir extra viktigt då det är nya områden som behöver få utvecklas över tid.
- För att cirkulära tjänster ska fungera är det viktigt att de anpassas efter de specifika förhållandena i varje område, vilka inte är kända från start. Bäst verkar det fungera att erbjuda en blandning av olika tjänster och aktiviteter, samt ha uthållighet i att hitta rätt mix och fortsätta att utvecklas.
- I flera av exemplen uttrycks behovet av en funktion som faciliterar samarbeten, utveckling och stöttar engagemang i början tills det etablerat sig som mötesplats.
- Varierade/ subventionerade hyror uppges vara avgörande för att få till en mix av aktörer, där man kan se vilka värdeskapande verksamheter som bidrar på andra sätt till helheten.

Kommunen har en aktiv roll i de exempel vi tittat på, men den kan se ut på flera sätt. Kanske ska Uppsala vara värd för några av multihubbens funktioner, samarbeta kring vissa och möjliggöra för andra aktörer att erbjuda ytterligare funktioner. Inför de kommande strategiska vägvalen ser vi att diskussion och val kring kommunens roll eller kombination av roller utifrån det här underlaget kan vara ett viktigt steg.

STOCKHOLM

Box 21060, 100 31 Stockholm

GÖTEBORG

Box 53021, 400 14 Göteborg

MALMÖ

Nordenskiöldsgatan 24
211 19 Malmö

KRISTINEBERG

**(Center för marin forskning
och innovation)**

Kristineberg 566
451 78 Fiskebäckskil

SKELLEFTEÅ

Kanalgatan 59
931 32 Skellefteå

BEIJING, CHINA

Room 612A
InterChina Commercial Building No.33
Dengshikou Dajie
Dongcheng District
Beijing 100006
China

© IVL SVENSKA MILJÖINSTITUTET AB | Tel: 010-788 65 00 | www.ivl.se